

12. Faichuk, O.; Voliak, L.; Hutsol, T.; Glowacki, S.; Pantsyr, Y.; Slobodian, S.; Szelağ-Sikora, A.; Gródek-Szostak, Z. European Green Deal: Threats Assessment for Agri-Food Exporting Countries to the EU. Sustainability 2022, 14, 3712.

Підпригора М.С.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Шабатура Т.С.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної
теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ЕКСПОРТ ЗЕРНА З УКРАЇНИ: ДО І ПІСЛЯ

Вирощування зернових культур формує особливу галузь сільського господарства, яка у свою чергу окреслює в сучасних умовах рівень розвитку аграрного сектору економіки України. Зерну належить пріоритетне місце у структурі базової сільськогосподарської продукції, що визначає продовольчу безпеку держави та гарантує її необхідний рівень.

Український аграрний ринок забезпечує зерном не лише 40-мільйонну Україну, а й ще 190 країн світу, при цьому залишається тенденція до зростання обсягів виробництва. Серед інших Україна вирізняється потужним потенціалом задля збільшення виробництва, якому сприятиме динамічно зростаючий попит на світових ринках. Якщо у 2001 р. Україна вирощувала 37,71 млн. тонн зернових культур, то 2020 р. цей показник досягнув 62,53 млн. тонн. І з кожним роком обсяги експортних поставок зерна зростають. Протягом останніх п'яти років Україна впевнено експортує понад 40 млн. тонн, а у 2019/20 Міжнародної ради – показник перевершив 55 млн. тонн зерна на рік [1].

За даними «АПК-Інформ», у 2021 році українські аграрії відправили на експорт 51,2 млн. т зерна на суму \$12,5 млрд. Найбільше експорт здійснювався до країн Африки та Азії. Протягом перших двох місяців 2022 року з України було експортовано 10,4 млн. т зерна.

За даними Держстату, у 2021 році українські аграрії відправили на експорт морськими шляхами 6 523 тис. т зерна з залишків урожаю попереднього сезону. Протягом січня-лютого 2022 року з українських портів експортували 1 398 тис. т зерна, з них: пшениці і суміші пшениці та жита — 296,6 тис. т, ячменю — 120,94 тис. т, кукурудзи — 895,4 тис. т.

Ключовими імпортерами пшениці з України вже котрий сезон залишаються Єгипет та Індонезія. За підсумками 2021/22 МР їх частки в загальному обсязі відвантажень зернової на зовнішній ринок склали 16% і 14% відповідно (2,9 млн і 2,5 млн тонн в натуральному вираженні), при цьому Єгипет збільшив закупівлі української пшениці відносно сезону-2020/21 на 19%, а Індонезія – на 2%.

Третю позицію в рейтингу основних імпортерів зернової зайняла Туреччина, її закупки в порівнянні з попереднім сезоном зросли більш ніж в 2 рази – з 794,0 тис. до 1,9 млн тонн, а частка в загальному експорті збільшилася з 5% до 10%.

На четвертому місці знаходиться Пакистан, який за підсумками звітного сезону імпортував близько 1,5 млн тонн зерна (8% загального обсягу), збільшивши при цьому закупівлю відносно 2020/21 МР на 5%.

Також варто відзначити суттєвий приріст експорту пшениці з України до Саудівської Аравії (в 5 разів) – зі 154,4 тис. тонн в 2020/21 МР до 750,8 тис. тонн в сезоні-2021/22, що забезпечило останній п'яту позицію в ТОП-5 основних світових покупців української зернової.

Зазначимо, що за звітний сезон у напрямку 5 ключових імпортерів сумарно було експортовано 52% загальних відвантажень пшениці українського походження [2].

Але відсутність умов для повної реалізації експортного потенціалу пшениці в Україні призвела до формування її високих перехідних залишків на кінець 2021/22 МР, які, за нашими оцінками, складають 5,3 млн. тонн, що в 2,5 рази перевищує кінцеві запаси сезону-2020/21 (2,1 млн. тонн). В результаті великі запаси пшениці будуть і далі тиснути на ціни, українські аграрії недоотримають прибуток від реалізації зернової, а також кількість вільних потужностей для зберігання зерна нового врожаю буде обмеженою.

Війна в Україні та посуха знизили світові запаси зерна о десятирічного мінімуму, а панічні настрої, спровоковані пандемією, стихійними лихами та війною, не дають цінам на зернову продукцію суттєво відійти від їх максимальних показників.

Так, станом на 9 травня ціни на продовольчу пшеницю із вмістом білка 11,5% на внутрішньому ринку ринку (СРТ) знаходилися у ціновому діапазоні 5400–7000 грн/т та оновили нижню цінову позначку. Ще 6 травня пшениця торгувалася дорожче — 6000–7400 грн/т. Такі дані наводять у консалтиново-аналітичній компанії Barva Invest. «Ціни на українську пшеницю продовжують зниження на фоні слабкого попиту на внутрішньому ринку», — коментують у Barva Invest. Разом з тим, вересневий контракт пшениці на Euronext (EBMU2) становить 397.5 €/т, а липневий контракт пшениці Black Sea (BWFK2) — 384.25 \$/т, станом на 9 травня [3].

Експорт зерна у ЄС, який відбувається залізницею та автомобільним транспортом, за оцінкою УЗА, становить 5% від усього українського експорту зернових (тобто сухопутними та морськими шляхами) [4].

Вивезення зерна з України у довоєнний період здійснювався переважно морськими шляхами. Після анексії Криму у 2014 році та до початку війни в Україні діяли 13 морських портів, 7 із яких знаходяться в Одеській області (Білгород-Дністровський, Одеський, Чорноморський, Ренійський, Ізмаїльський, Усть-Дунайський, Південний), 2 — у Миколаївській (Миколаївський та Ольвія), 2 — у Херсонській (Херсонський та Скадовський), 1 у Запорізькій (Бердянський) та 1 у Донецькій області (Маріупольський).

Основні обсяги експорту зернових в Україні до нападу росії на Україну проходили через порти Миколаєва та Південної Одеси та Чорноморська. Сумарно це 95% зернових вантажів, що вивозили морськими шляхами. Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зерно в порти транспортувалося залізницею.

Проте вже сьогодні стоїть ряд питань, які заважають нормалізації експортних процесів. Серед них:

- мала пропускна здатність залізничних станцій на кордоні з Європейськими країнами;
- бюрократичні державні перепони країн Європи щодо імпорту та сертифікації зернових;
- обмеженість вантажоперевезень сухопутними шляхами;
- відсутність достатньої кількості європейських вагонів для перевезення зерна;
- обмеження пропускної спроможності європейських логістичних центрів;
- нестача водіїв для міжнародних перевезень автотранспортом.

Підсумовуючи, слід відмітити, що вторгнення Росії в Україну викрило і загострило напруженість на світових ринках зернової продукції, яка вже виникла під час COVID-19. Тому стає очевидною необхідність формування стійких ринків зернової продукції шляхом формування в Україні нових моделей торгівлі, що неможливо без підтримки українського аграрного сектору як з боку держави, так і з боку, так і з боку міжнародних організацій та світових лідерів.

Література:

4. Балян А.В., Гришова І.Ю. Шабатура Т.С. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1906/1786>

5. Ринок зерна та олії: справедливих цін у війну не буває. URL: [Agravery.com](https://agravery.com)

6. У новому сезоні Україна залишиться у першій “десятці” світових виробників зерна. URL: <https://landlord.ua/news/u-novomu-sezoni-ukraina-zalyshytsia-u-pershii-desiattsi-svitovykh-vyrobnykiv-zema/>

7. Ранні зернові: результати сезону-2021/22 та старт 2022/23 МР в умовах війни URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1528022>